

BUONE NUOVE

WOMEN CHANGING ARCHITECTURE

a cura di *curated by*

Pippo Ciorra, Elena Motisi, Elena Tinacci

BUONE NUOVE WOMEN CHANGING ARCHITECTURE

La mostra intende offrire al pubblico internazionale un nuovo e più inclusivo punto di vista sull'architettura. In particolare, il progetto espositivo si propone di documentare, e in qualche modo risarcire, il contributo dato da progettiste, coppie, team femminili, collettivi alle conquiste e alla qualità dell'architettura moderna e contemporanea in Italia. La mostra gemma dall'esposizione presentata al Museo MAXXI "Buone Nuove. Donne in architettura" ed articola il suo racconto in capitoli.

Il primo – *Storie di architetture italiane* – è dedicato alle vicende e ai progetti di una ventina tra le esponenti più interessanti dell'architettura italiana a partire dal dopoguerra fino ai giorni nostri. Si va da Lina Bo Bardi a Gae Aulenti, da Cini Boeri fino alle figure più rilevanti dello scenario attuale come Maria Giuseppina Grasso Cannizzo, per arrivare poi alle giovani e giovanissime.

Il secondo capitolo – *Pratiche in Italia* – pone invece l'attenzione su una serie di lavori importanti realizzati in Italia da progettiste internazionali, spesso in collaborazione con imprese e professionisti locali, in un periodo che copre i primi due decenni del secolo presente. Gli ultimi due capitoli – *Narrazioni* e *Visioni* – comprendono invece le interviste ad esperte e studiose sul tema della *gender equality* nelle professioni dell'architettura e una serie di opere video dedicate al rapporto sempre più consapevole "tra genere e spazio".

The exhibition aims at providing international audiences with a new and more inclusive point of view on architecture. In particular, this exhibition project seeks to document, and in some way repay, the contribution made by female designers, couples, female teams and collectives to the achievements and quality of modern and contemporary architecture in Italy. The exhibition buds off from the exhibition presented at MAXXI museum entitled 'Good News. Women in architecture' and articulates its narrative in chapters.

The first one – *Stories of Italian women architects* – is dedicated to the

stories and projects of some twenty of the most interesting representatives of Italian architecture from the post-war period to the present day. These range from Lina Bo Bardi to Gae Aulenti, from Cini Boeri to the most relevant figures on the current scene such as Maria Giuseppina Grasso Cannizzo, and on to the young and very young.

The second chapter – *Practices in Italy* – focuses instead on a series of important works realized in Italy by international designers, often in collaboration with local companies and professionals, in a period covering the first two decades of the present century.

The last two chapters – *Narratives* and *Visions* – include interviews with experts and scholars on the topic of gender equality in the architectural professions and a series of video works dedicated to the increasingly informed relationship 'between gender and space'.

Ekspozita synon t'i ofrojë publikut ndërkombëtar një këndvështrim të ri dhe më gjithëpërfshirës mbi arkitekturën. Në veçanti, projekti synon të dokumentojë dhe në një farë mënyre të shpërblejë ndihmesën e dhënë nga projektuese, çifte, skuadra apo kolektiva femrash, për arritjet dhe cilësinë e arkitekturës moderne dhe bashkëkohore në Itali. Kjo ekspozitë është frymëzuar nga ekspozita e prezantuar në Muzeun MAXXI me titull "Buone Nuove. Donne in architettura" dhe e ndan rrëfimin e saj në kapituj.

Kapitulli i parë – Histori arkitektesh italiane - i kushtohet ngjarjeve dhe projekteve të rreth njëzet prej eksponenteve më interesante të arkitekturës italiane, nga periudha e pasluftës e deri më sot. Niset nga Lina Bo Bardi tek Gae Aulenti, nga Cini Boeri tek figurat më të rëndësishme të skenës së tanishme, si Maria Giuseppina Grasso Cannizzo, për të arritur më pas tek ato më të rejat.

Kapitulli i dytë - Projekte në Itali - fokusohet tek një sërë punimesh të rëndësishme të kryera në Itali nga projektuese ndërkombëtare, shpesh në bashkëpunim me kompani dhe profesioniste vendase, në një periudhë që mbulon dy dekadat e para të këtij shekulli.

Dy kapitujt e fundit - Rrëfime dhe Projekttime - përfshijnë intervista me eksperte dhe studiuese mbi temën e gender quality në profesionet e arkitekturës si dhe një seri videosh kushtuar marrëdhënies gjithnjë e më të ndërgjegjshme "mes gjinisë dhe hapësirës".

STORIES OF ITALIAN WOMEN ARCHITECTS

The *Stories* are told along a sequence of four large tables 'laid out' with sketches, drawings, videos and various documents. Each table is dedicated to a theme that reflects, also in chronological progression, the evolution of women's contribution to architecture: from *The pioneers* of the discipline in Italy at the beginning of the 20th century, to *L'âge d'or of design* – in which women architects rethought domestic space and furnishing elements in a modern and functional way – to the conquest of space outside the home to *Designing in the context* – historical, urban or natural – up to *The new generations*, which currently produce architecture of great quality.

STORIE DI ARCHITETTE ITALIANE

Le *Storie* sono raccontate lungo una sequenza di quattro grandi tavoli "imbanditi" con schizzi, disegni, video, documenti vari. Ogni tavolo è dedicato a un tema che riflette, con una progressione anche cronologica, l'evoluzione del contributo femminile in architettura: da *Le pioniere* della disciplina in Italia all'inizio del Novecento, a *L'âge d'or del design* in cui le architetture hanno ripensato in modo moderno e funzionale lo spazio domestico e gli elementi di arredo, alla conquista dello spazio fuori dalla casa per *Progettare nel contesto* – storico, urbano o naturale che fosse – sino a *Le nuove generazioni*, che danno vita oggi ad architetture di grande qualità.

HISTORI TË ARKITEKTEVE ITALIANE

Historitë rrëfohen përgjatë një sekuence me katër tavolina të mëdha "të shtruara" me skica, vizatime, video dhe dokumente të ndryshëm. Çdo tavolinë i kushtohet një teme, që pasqyron me një progresion kronologjik, evolucionin e ndihmesës femëror në arkitekturë: që nga Pionieret e kësaj dege në Itali në fillim të Nëntëqindës, tek Age d'or të dizajnit, gjatë së cilës arkitektet rishqyrtuan në një mënyrë moderne dhe funksionale, krejt hapësirën shtëpiake dhe elementët e mobilimit, për të pushtuar më tej hapësirën jashtë shtëpisë për të Projektuar në kontekst - historik, urban apo natyror – deri tek Gjeneratat e reja, të cilat sot i japin jetë arkitekturës me cilësi të lartë.

PRACTICES IN ITALY

The sequence, which can be identified by the vertical panels, begins with Zaha Hadid, designer of MAXXI, and continues with equally important figures, such as Grafton Architects and SANAA (both with building projects for Bocconi University), Benedetta Tagliabue (an Italian who moved to Barcelona and is featured here with a church in Ferrara), Elizabeth Diller's Parco Romana in Milan, and the works by Petra Blaisse's Inside Outside studio.

PRATICHE IN ITALIA

La sequenza, riconoscibile nei pannelli verticali, comincia con Zaha Hadid, autrice del MAXXI, e prosegue con presenze altrettanto importanti, come quelle degli studi Grafton Architects e SANAA (entrambi con progetti di edifici per l'Università Bocconi), di Benedetta Tagliabue (italiana trasferitasi a Barcellona e qui presente con una chiesa a Ferrara), del Parco Romana a Milano di Elizabeth Diller, dei lavori dello studio Inside Outside di Petra Blaisse.

ZBATIME NË ITALI

Sekuenca, e dallueshme tek panelet vertikalë, zë fill me Zaha Hadid, autore e MAXXI, për të vijuar me emra po aq të rëndësishëm, si ai i studiove Grafton Architects dhe SANAA (të dyja me projekte ndërtimi për Universitetin Bocconi), ai i Benedetta Tagliabue-s (italiane e vendosur në Barcelonë, e pranishme këtu me një kishë në Ferrara), ai i Parco Romana në Milano nga Elizabeth Diller, si dhe vepra të studios Inside Outside të Pietra Blaisse.

NARRAZIONI

Le *Narrazioni* presentano le voci ancora attuali di pioniere come Phyllis Lambert o studiose di lungo corso come Mary McLeod o Beatriz Colomina, con quelle di figure cresciute nel pieno flusso del cambiamento, come Giovanna Borasi o le giovanissime Liz Ogbu e Manon Mollard.

NARRATIVES

The *Narratives* present the still relevant voices of pioneers such as Phyllis Lambert or long-standing scholars such as Mary McLeod or Beatriz Colomina, along with figures who have grown up in the midst of change, such as Giovanna Borasi or the very young Liz Ogbu and Manon Mollard.

RRËFIME

Tek *Rrëfime* prezantohen zërat ende aktualë të disa pionierëve si Phyllis Lambert apo studiuesëve prej vitesh, si Mary McLeod apo Beatriz Colomina, të shoqëruar nga ato të figurave që u rritën në rrjedhën e plotë të ndryshimit, si Giovanna Borasi apo të rejtat Liz Ogbu dhe Manon Mollard.

VISIONI

Le *Visioni* rappresentano invece la parte più *attivista* della mostra, un passo avanti verso una condizione in cui l'evoluzione dei rapporti e della complessità di genere non può non impattare la concezione e la gestione dello spazio.

VISIONS

The *Visions*, on the other hand, constitute the most militant part of the exhibition, a step towards a condition in which the evolution of gender relations and complexity cannot fail to impact the conception and management of space.

VIZIONE

Projektime, nga ana tjetër, përfaqëson pjesën më aktive të ekspozitës, një hap përpara drejt një gjendjeje në të cilën evolucioni i marrëdhënieve dhe kompleksiteve gjinore nuk mund të mos ndikojnë në konceptimin dhe menaxhimin e hapësirës.

Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale
Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation
Ministria Italiane e Punëve të Jashtme dhe Bshkëpunimit Ndërkombëtar

Direttore Generale per la promozione del sistema Paese
Director General for the Promotion of Italy
Drejtori I Përgjithshëm për promovimin e Vendit
Lorenzo Angeloni

Vice Direttore Generale/Direttore Centrale per la promozione integrata e l'innovazione
Deputy Director General /Principal Director for Integrated Promotion and Innovation
Zëvendës Drejtor/Drejtor Kryesor për promovimin e integruar dhe inovacionin
Giuseppe Pastorelli

Capo dell'Ufficio VI per la promozione integrata
Head of Office for Integrated Promotion
Përgjegjës zyre për promovimin e integruar
Luca Di Gianfrancesco

Coordinamento per il Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale
Project Coordination for the Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation
Koordinimi për Ministrinë e Punëve të Jashtme dhe Bashkëpunimit
Ndërkombëtar dhe Koordinimi i projektit për Ministrinë e Punëve të Jashtme dhe Bashkëpunimit Ndërkombëtar
Maria Teresa De Palma Alessandro Ruggera Matteo Moretti Chiara Borrelli

Organizzazione della mostra in Kosovo
Organization of the exhibition in Kosova
Organizimi i ekspozitës në Kosovë
IIC Tirana e Ambasciata d'Italia

Sede della mostra in Kosovo
Exhibition venue in Kosova
Vendi i ekspozitës në Kosovë:
Fakulteti i Arkitekturës Prishtinë

In collaborazione con:
In collaboration with:
Në bashkëpunim me:
Facoltà di Architettura dell'Università di Pristina, Associazione degli Architetti di Pristina, Comune di Pristina, Facoltà di Architettura e Urbanistica dell'Università Politecnica di Tirana e Associazione degli Architetti d'Albania.
Fakulteti i Arkitekturës së Universitetit të Prishtinës, Shoqata e Arkitektëve të Prishtinës, Komuna e Prishtinës, Fakulteti i Arkitekturës dhe Urbanistikës së Universitetit Politeknik të Tiranës dhe Shoqata e Arkitektëve të Shqipërisë.

La sezione albanese è stata curata da:
Seksioni shqip është përgatitur nga
Adelina Greca
Arba Baxhaku
Arber Sadiki
Armand Vokshi
Frida Pashako
Masar Dushi
Matilda Pando
Nesila Hajdini
Violeta Nushi.

FONDAZIONE MAXXI
Museo nazionale delle arti del XXI secolo
Presidente/President/ President
Alessandro Giuli

Direttore Artistico/Artistic Director/
Drejtor Artistik
Francesco Stocchi
Consiglio di amministrazione/
Administrative Board/Këshilli Administrativ
Maria Emanuela Bruni
Raffaella Docimo
Nicola Lanzetta

Collegio dei revisori dei conti/
Board of Advisors/ Kolegji i Revizorëve
Paolo Palombelli Claudia Colaiacono
Goffredo Hinna Danesi

Magistrato delegato della Corte dei conti/Deputy magistrate of Court of Auditors/Magjistrat i deleguar i Gjykatës së Audituesve
Enrico Torri

Segretario generale/Executive Director/
Sekretar i Përgjithshëm
Francesco Spano

Vicesegretario generale/ Deputy Executive Director/Zëvendës sekretar i Përgjithshëm
Rossana Samaritani

BUONE NUOVE.
Women Changing Architecture

MAXXI Architettura
Direttore/Director/ Drejtor
Lorenza Baroncelli

A cura di/Curated by/Kuruar nga
Pippo Ciorra Elena
Motisi Elena
Tinacci
Coordinamento generale e assistenza curatoriale /General coordinator and curatorial assistant/Koordinimi i përgjithshëm dhe asistensa
Alessandra Spagnoli

Progetto di allestimento/Exhibition design/Përgatitja e ekspozitës
Matilde Cassani Studio (Matilde Cassani,

Leonardo Gatti con/with Cecilia Da Pozzo)

Progetto grafico/Graphic design/Projekti grafik
Cinzia D'Emidio

Realizzazione allestimento e grafica/
Exhibition set – up and graphic production/
Realizimi i përgatitjes dhe grafikës
SE.BA.LAB

Realizzazione interviste **Narrazioni**/
Production Narratives interviews/Realizimi i intervistave Rrëfime
Mies.TV

Montaggio e editing video/
Video editing/Editimi i videove
Emiliano Martina
Traduzioni/Translations/ Përkthimet
Matteo Bugiolacchi Valentina Moriconi

La mostra è realizzata dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale in collaborazione con Fondazione MAXXI The exhibition is produced by the Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation in collaboration with Fondazione MAXXI
Ekspozita është organizuar nga Ministria e Punëve të Jashtme dhe Bashkëpunimit Ndërkombëtar në bashkëpunim me Fondacionin MAXXI
Si ringrazia / thanks to /Falenderojmë
Archivio Gae Aulenti
Archivio Mimmo Jodice – Barbara Jodice
Archivio Nanda Vigo
Cini Boeri Studio
Diller Scofidio + Renfro Elisabet
Davidsdottir EMBT Miralles Tagliabue
Emiliano Balistreri
Fabio Mantovani Fondazione Franco Albini
Francesca Torzo

Gion Balthasar von Albertini Grafton Architects
Inside Outside studio Istituto Lina Bo e P.M. Bardi Kartell Museo
Kazuyo Sejima + Ryue Nishizawa / SANAA
Liaohui Guo
Lina Malfona Marco Burrascano
Maria Giuseppina Grasso Cannizzo Mauro Ferroni
MoDus Architects Orizzontale Studio
Labics
Studio Paola Viganò Università luav di Venezia

Realizzata da
Produced by
E realizzara nga

in collaborazione con
in collaboration with
Në bashkëpunim me

BUONE NUOVE WOMEN CHANGING ARCHITECTURE

Ministero degli Affari Esteri
e della Cooperazione Internazionale

MA **XXI**

Museo nazionale
delle arti del XXI secolo